

O pestrosti a aktuálnosti fenomenológie

Marcel Šedo

Šedo, M.: O pestrosti a aktuálnosti fenomenológie. In: *Ostium*, roč. 17, 2021, č. 4.

Jaroslava Vydrová
STRUČNÝ ÚVOD DO FENOMENOLÓGIE
O FENOMÉNE

Jaroslava Vydrová: *Stručný úvod do fenomenológie. O fenoméne.*

Trnava: FF TU, 2020, 67 s.

Jaroslava Vydrová sa dlhodobo a systematicky venuje filozofickému odkazu Edmunda Husserla i nasledovníkom a rozvíjateľom jeho fenomenológie, najmä z nemeckej jazykovej oblasti. Spomeňme tu aspoň využitie antropologických koncepcií Helmutha Plessnera pre skúmanie expresie umeleckého diela v knihe *Výraz, dielo, telesnosť* (2020), filozofie Martina Heideggera pre skúmanie otázky bývania a pod. Jej najnovšia publikácia *Stručný úvod do fenomenológie. O fenoméne* prináša isté zhrnutie a zároveň časovú i priestorovú extenziu týchto tendencií. J. Vydrová vo svojej vysokoškolskej učebnici totiž ukazuje rôzne možnosti skúmania a využitia fenoménu a fenomenológie. Očividnou snahou tu teda nie je hĺbková analýza fenomenologických pojmov, otázok a problémov, ako to u autorky býva zvykom, ale skôr otváranie, osvetľovanie a uvádzanie do najrôznejších kontextov a okruhov. Snaží sa tak ukázať fenomenológiu ako pestrú a najmä aktuálnu filozofiu, ktorá sa neustále rozvíja a tiež zapája do debát o súčasnej spoločnosti a najmä umení. Popri Husserlovi a Heideggerovi sa v učebnici objavujú aj francúzski (Maurice Merleau-Ponty, Jean-Luc Marion, Michel Henry, Marc Richir), prípadne ďalší súčasní fenomenológovia (Bernhard Waldenfels, Anthony Steinbock).

Samotná kniha je rozdelená na štyri časti. Prvá oboznamuje čitateľa so základnými údajmi, napríklad so životom a dielom zakladateľa fenomenológie Edmunda Husserla v kontexte dobovej politickej a duchovnej situácie. Ukazuje tiež základné princípy, problémy a tendencie fenomenológie, pričom upozorňuje na ich význam pre dnešok, napríklad pri probléme naturalizácie poznania, emocionality či konania (s. 9).

Keďže samotný prirodzený, žitý svet sa v modernej dobe stal nezrozumiteľným (s.11), fenomenológia musela podľa autorky obrátiť pozornosť k zmyslovému vnímaniu sveta, ktorého sme súčasťou (s.12).

Z tohto obratu vyplýva aj prirodzenejší vzťah fenomenológie k umeniu, ktorý J. Vydrová ukazuje na dobových modernistických hnutiach (napríklad na kubizme, ktorého vzťah k fenomenológii pozorovala už vo svojom staršom texte *Výraz, dielo, telesnosť*). Medzi ďalšie okruhy fenomenológie patrí i to, ako vidíme okolitý svet a čo všetko kladieme medzi nás a veci (s.12). Tým si filozofia a umenie robia protislužby, zdôrazňujú vzájomnú legitimitu a umožňujú nám vnímať veci, na ktoré máme sklon zabúdať.

Druhá časť knihy vstupuje takpovediac dovnútra myslenia Edmunda Husserla a Martina Heideggera a ukazuje dva rôzne pohľady na fenomén. Aj tu sa chce autorka pridržať snahy o problematizovanie a pýtanie sa, nie o postulovanie definícií. Zároveň oboznamuje čitateľa s pojmami ako eidetická a fenomenologická redukcia, epoché, bezpredsudkovosť – a ukazuje tri cesty, ktorými sa môže fenomenológia pri skúmaní fenoménov uberať – karteziánska, ontologická a psychologická (s. 22). Ďalším okruhom je sú tri fenomenologické pohľady na fenomén (statický, genetický a generatívny, s. 28). Súčasne tu získavame prvé interpretácie povahy fenoménu zo stranu Heideggera a Husserla, pri ktorých ide o odhalenie predsudkov a zdanlivých základov (s. 32). Veľkým pozitívom je oboznámenie čitateľov aj s nie veľmi známymi prácami Edmunda Husserla, ktoré vychádzali až po jeho smrti. V rôznych publikáciách snažiacich sa o uvedenie čitateľov do fenomenológie a myslenia Edmunda Husserla zväčša nejde o bežný jav, častejšie sa pracuje so „základnými textami“ (pozri napríklad kapitoly o Husserlovi v Petříčkovom *Úvodu do súčasnej filozofie*, 1992).

V tretej časti sa autorka presúva viac do súčasnosti a zameriava sa na problémy javenia, vnímania a dávania, teda na problém plytkých, hlbokých, minimálnych, chudobných či príliš nasýtených fenoménov (s. 34). Poukazuje tu napríklad na analýzu telesnosti a „pred-objektívneho pri vnímaní“ u Merleau-Pontyho, asubjektívnu fenomenológiu Jana Patočku, hyperbolickú epoché u Marca Richira, proti-redukciu u Michela Henryho a na proti-metódu u Jean-Luc Mariona (s. 35 – 36). V tejto neskoršej fáze sa fenomenológovia vzdávajú metód, postojov apriori aj základných fenomenologických činiteľov (s. 37). Problémom tejto časti môže byť, najmä (ale nielen) s ohľadom na študentov, pre ktorých je učebnica určená, istá kusosť informácií, ktorá skôr zahmlieva než uvádza čitateľa do diel jednotlivých filozofov.

Inou dôležitou témou publikácie sú mimoriadne (saturované alebo naopak chudobné) fenomény, ako sú napr. „...zvíra a automat alebo fenomény spánku, iných svetov (...), Boha...“ (s. 38). Tu autorka vychádza z Waldenfelsa, Steinbocka a Berneta a na analýzach viacerých takýchto fenoménov azda najvýstižnejšie ukazuje pestrosť a aktuálnosť fenomenologickej analýzy. Zároveň sa tu opäť ukazuje podnetnosť vzťahu medzi umením a fenomenológiou.

Vyvrcholením Vydrovej snáh je potom poukázanie na prepájanie fenomenológie a umenia, ústiace až do akejsi syntézy, v ktorej sa hranice medzi oboma oblasťami vytrácajú, pričom cieľom tu je, rovnako ako v predchádzajúcich kapitolách, umožnenie vnímania „nezastretej reality“. Kľúčovými zložkami sú tu potom problémy udalosti, stávania sa, zrkadlenia (s. 50), kde sa objavujú nové a neprebádané oblasti fenomenológie, ktoré azda najlepšie môžu motivovať (nielen) študentov k vytváraniu vlastnej (pôvodnej) filozofie. Súčasne táto učebnica poskytuje aj istý náčrt možností fenomenologického vnímania a interpretácie minulých i súčasných druhov umenia, ako sú obrazy, happeningy, landart či performancia (s. 53), a to nielen prostredníctvom ukážok z Husserla (s. 49) a ďalších spomenutých fenomenológov (s. 46 – 47), ale aj prostredníctvom autorkiných vlastných interpretácií diel Vladimíra Kordoša (s. 54) a Andreja Haršányho (s. 55). Práve v tejto kapitole sa azda najsilnejšie ukázala tendencia k upúšťaniu od „silného“ subjektu k akémusi poľu fenomenálnych možností, v ktorom musíme komplikovane a tvorivo hľadať a objavovať súradnice. Čiže k najsúčasnejšej fenomenológii.

Uvádžanie do fenomenológie prebieha u J. Vydrovej v podobe akéhosi vrezania sa do dejín fenoménu či prevracania fenoménu v rukách, vďaka čomu sa v takto „vyrezanom“ a preskúmanom priestore odhaľuje téma v najrôznejších a často nečakaných podobách a súvislostiach. Zároveň tiež platí, že

nielen odrazový mostík, čo je pri historickom exkurze o fenomenológii samozrejmé, ale aj kostra celej publikácie sú vytvorené primárne z Husserlovho odkazu. Súčasne je previazanosť jednotlivých kapitol ešte posilnená vzťahom fenomenológie a umenia. Aj vďaka tejto ukotvenosti v Husserlovi a umení zostáva kniha aj napriek svojej pestrosti konzistentná. V neposlednom rade práve na príklade umenia ukazuje tie najzaujímavejšie a očividne aj najplodnejšie cesty, ktorými sa môže fenomenologický výskum uberať, vďaka čomu sa kniha môže stať zaujímavým príspevkom nielen pre študentov prvého a druhého stupňa filozofie, ale aj pre skúsenejších filozofov, prípadne pre výskumníkov z príbuzných odborov.

Mgr. Marcel Šedo
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
e-mail: marcel.sedo1@gmail.com